

Р.М. Пріма

ORCID id 0000-0002-3278-1900

**ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ МАЙБУТЬОГО ВЧИТЕЛЯ:
ВЕКТОРИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ**

У статті висвітлюються наукові позиції щодо актуалізації проблеми формування мобільності, багатомірності її досліджень. Особлива увага приділяється особливостям професійної мобільності у педагогічній сфері, зумовленим специфікою професійної діяльності, доцільності розгляду її як компонента соціальної мобільності. Для глибини наукового аналізу і практичної реалізації досліджуваного процесу акцент ставиться на необхідності класифікації мобільності, двоспрямованості професійної мобільності, універсальності цього інтегративного утворення, його незавершеності, виключній ролі професійної мобільності як особистісно-професійної якості педагога у розв'язанні завдань гуманізації освіти, мобілізації фахових компетенцій, прогнозуванні саморозвитку майбутнього вчителя.

Ключові слова: адаптивність, інтегративна особистісно-професійна якість, компетенція, майбутній учитель, мобільність, професійна мобільність, професійно-педагогічна мобільність, саморозвиток, соціальна мобільність.

© Пріма Р.М., 2016

Вступ. Сучасне динамічне суспільство потребує підготовки фахівця, здатного швидко адаптуватися до складних умов соціальної і професійної дійсності, самостійно й відповідально приймати рішення, зорієнтованого на успіх та постійне самовдосконалення. Це актуалізує проблему формування мобільності як особливої особистісної якості саме у процесі освіти, яка стає пріоритетним чинником формування суспільного інтелекту, національним ресурсом оновлення соціального життя. Отже, загострюється питання якості освіти на всіх її рівнях, особливо в аспекті професійної підготовки нової генерації педагогічних кадрів, здатних як до особистісно-професійного саморозвитку та життєвої самореалізації, так і до формування компетенції мобільної життєтворчості вихованців.

І науковий, і суто практичний інтерес до проблеми формування професійної мобільності педагога зростає у зв'язку із радикальними змінами в освіті, яка стає «ключем» до конкурентоздатності фахівця, а також з огляду на інтеграцію вітчизняної освіти в загальнолюдське європейське співтовариство в контексті Болонського процесу.

Аналіз наукового фонду проблеми формування професійно мобільного педагога (Амірова М.А., Архангельський О.І., Горюнова Л.В., Нікітіна О.А., Пазюкова М.А.) засвідчує, що вона є порівняно новою, хоча у літературі вже намітилися абрис її аналізу (філософський, соціологічний, психологічний, педагогічний).

У межах філософського напрямку професійна мобільність здебільшого розглядається як системно-інтегративна характеристика, що детер-

мінує фаховий розвиток і становлення професійно успішної людини (Роджерс К., 1998 та ін.). Соціологічний контекст вивчення окресленої проблеми пов'язаний із виокремленням різних видів мобільності (академічна, соціальна, соціально-професійна, соціокультурна, трудова тощо) (Василенко І.В., Коваліско Н.В., Морильова Е.А.), їх акцентуалізацією для сучасного етапу суспільного розвитку: соціальні переміщення (Сорокін П.А.), обґрунтування інституалізованих та не інституалізованих «каналів» професійної мобільності, серед яких домінуючим виділяється освіта (Вершиніна Л.В.), тощо. Більшість проведених психологічних досліджень містить нові психологічні факти щодо професійного становлення конкурентоздатного фахівця (Маркова А.К., Семиченко В.А.), де однією із визначальних характеристик є професійна мобільність, структурними ж компонентами виступає готовність як сукупність професійно важливих компетенцій і адаптивність, що визначається наявністю адаптивно важливих особистісних якостей. У педагогічному доробку науковців (Архангельський О.І., Горюнова Л.В., Ігошев Б.М., Нікітіна О.А.) містяться підходи до вивчення розвитку професійної мобільності майбутніх спеціалістів у процесі їх навчання у ВНЗ, зокрема у студентів коледжу (Пазюкова М.А., Карелова Р.О.); у системі додаткової професійної освіти педагогів (Амірова М.А., Калиновський Ю.І.). Найвними є напрацювання дослідників, де соціальна і професійна мобільність розглядаються у контексті компетентісної парадигми (Зеер Е.Ф., Нікітін В.М.).

Метою статті є висвітлення наукових позицій щодо особливостей професійної мобільності

у педагогічній сфері та її формування у майбутнього вчителя.

Виклад основного матеріалу. Дослідження як вітчизняних (Кугель С.А., Пріма Р.М.), так і зарубіжних (Нікітіна О.А., Ігошев Б.М., Амірова М.А.) науковців свідчать, що професійна мобільність у педагогічній сфері має особливості, пов'язані зі специфікою професійної діяльності. Передусім в освіті співвіднесеність стабільності й мобільності кадрів інша, ніж у матеріальному виробництві: забезпечення гнучкості та багатофункціональності професійної освіти відповідно до потреб суспільства збільшує «питому вагу» значення мобільності. По-друге, детермінована об'єктивними чинниками, як і в матеріальному виробництві, мобільність у педагогічній сфері, її спрямованість, інтенсивність більше залежать від особистісних, суб'єктивних чинників (мотивації особистості; характеристики особистості (педагогічні здібності); інтегративні властивості особистості (педагогічне самопізнання, творчий потенціал)). Суспільство зацікавлене в такому фахівцеві, який уміє думати самостійно і вирішувати різноманітні проблеми, застосовувати знання, одержані у процесі навчання; володіє критичним і творчим мисленням, що сформоване у процесі освіти; вміє здобувати нові знання, здібний до самонавчання, самоосвіти, адаптивний.

Як слушно зазначає О. Нікітіна, «для розв'язання завдань формування професійної мобільності майбутнього педагога важливо розглядати її як компонент соціальної мобільності, що дозволяє враховувати готовність фахівця до переміщення за вертикаллю чи горизонталлю всередині професії, але й здатність пересуватися соціальною шкалою та між соціоструктурними групами, змінюючи професійно-посадову позицію чи соціальний статус педагога (Нікітіна О.А., 2007, с. 45).

Вивчення професійно-педагогічної мобільності, на думку С. Кугеля (Кугель С.А., 1983, с. 20), охоплює як її здійснення (формування), так і чинники, передумови, умови, наслідки цього процесу. Наявність об'єктивних (можливість зміни статусу) і суб'єктивних (орієнтація на зміну статусу) передумов дозволяє говорити про реальну і потенційну мобільність. Під потенційною мобільністю, зауважує Н. Коваліско, слід розуміти схильність, бажання, прагнення людини змінити соціальний статус, соціальну позицію (Коваліско Н.В., 1999, с. 47). Цей стан триває в часі між прийняттям рішення про мобільність і фактично мобільністю або ж уникненням її. Період потенційної мобільності неоднаковий у різних індивідів. Критичний рівень потенційної мобільності приводить до фактичної мобільності. Фактична мобільність — це зміна статусу людини, її перехід в іншу групу під дією об'єктивних і суб'єктивних чинників, умов та стимулів. Проте перетворення потенційної мобільності у реальну залежить від обставин,

від того, наскільки орієнтація на зміну статусу буде сприяти або, навпаки, перешкоджати здійсненню цих намірів. При цьому суттєвим є і те, наскільки значущі для особистості ці орієнтації, яке їх місце у структурі цінностей. Тому оцінювати і прогнозувати фактичну мобільність за потенційною можливо лише умовно.

Для глибини наукового аналізу і практичної реалізації процесу формування професійної мобільності суттєвим є розгляд класифікації мобільності. Найбільш поширеним при визначенні виду мобільності виділяється критерій, пов'язаний зі зміною у змісті та умовах професійної діяльності. Погоджуючись із думкою С. Кугеля (Кугель С.А., 1983), зазначаємо, що класифікація дає можливість упорядкувати різноманітні переміщення з єдиних позицій, подати їх як окремі прояви загального процесу професійно-педагогічної мобільності, визначити, який вид мобільності забезпечує виконання тих чи інших соціальних функцій. Однак виділений критерій не єдиний. Додатковими, на нашу думку, можуть виступати такі: часова ознака, суб'єкт мобільності, спрямування мобільності.

Так, за першою ознакою мобільність може бути диференційована на інтрагенераційну (охоплює всі види мобільності протягом життя покоління) та інтергенераційну (міжпоколінну), що розглядається як у ретроспективному, так і в проєктивному планах (порівняння фактичного професійного статусу дітей і батьків, оцінка професійних перспектив дітей тощо). За суб'єктом розрізняють мобільність індивідуальну і групову; за спрямуванням — внутрішню (в межах освітньо-професійної діяльності) та зовнішню (між освітою й іншими сферами діяльності).

Вище зазначені критерії (часовий аспект, суб'єкт мобільності, спрямування мобільності) є загальними щодо диференціації професійно-педагогічної мобільності, проте вони не забезпечують всебічного, комплексного, системного визначення і вивчення цього феномену. Отже, виникає потреба виокремлення специфічних критеріїв професійної мобільності, зокрема, таких як: зміна професійних ролей, предметно-тематичні зрушення тощо. Так, «рольова мобільність» як аспект професійної мобільності педагога пов'язана зі зміною структури його діяльності, основних функцій. Наприклад, перехід від педагогічної до методичної, дослідницької, управлінської діяльності (або навпаки).

Специфіка педагогічної діяльності вимагає частішої зміни видів роботи лише для певного, відносно вузького кола спеціальностей (наприклад, учитель початкових класів); вона включає в себе періодичне повернення до одних і тих же видів роботи. Цей вид мобільності умовно названий науковцями «маятниковий».

Інший характер має мобільність, що змінює основну структуру діяльності і, по суті, є перекваліфікацією. У цьому разі мобільність має лінійний

характер. «Маятникова мобільність» може виступати і як етап повної перекваліфікації. Слід зауважити, що «маятникова мобільність» і перекваліфікація як відносно самостійні види мобільності взаємопов'язані передусім як напрями цілісного процесу спеціалізації. В окремих випадках вони можуть переходити одна в одну. Так, на практиці у структурі діяльності педагога «неосновна» спеціальність (або спеціалізація) може стати основною, а перекваліфікація зумовлює радикальні зрушення у спектрі його професійної діяльності. Розрізняють також «вертикальну» професійну мобільність як рух уверх-униз у кваліфікаційно-фаховій структурі та «горизонтальну» — соціальне переміщення без якісної зміни професії і кваліфікації.

На підставі сказаного узагальнюємо, що різновидність мобільності підтверджує думку про місткість і складну структуру досліджуваного феномену, а намагання класифікації мобільності пояснюємо прагненням науковців до глибинного аналізу і повноти розкриття його змістової сутності як інтегративної якості особистості, що поєднує сформовану внутрішню потребу у професійній мобільності, здатність і готовність до неї, ключові кваліфікації і компетенції. При цьому підґрунтям формування професійної мобільності майбутніх фахівців повинні бути саме «ключові кваліфікації», що мають широкий радіус дії (виходять за межі однієї групи професій), готують спеціаліста до зміни і засвоєння нового фаху та професії, забезпечують готовність до інновацій у професійній діяльності.

Суттєвою вважаємо позицію Л. Горюнової, яка у контексті феноменології професійної мобільності особистості ввела поняття «триплекс» (латин. *triplex* — «потрійний») для розкриття універсальності цього інтегративного новоутворення, що проявляється як: якість особистості, що забезпечує внутрішній механізм розвитку людини через сформованість ключових, загальнопрофесійних компетенцій; діяльність спеціаліста, детермінована динамічно змінними умовами середовища, результатом якої є самореалізація людини у професії і житті; процес перетворення людиною самої себе, розв'язання життєво важливих проблем і знаходження способів сприятливого функціонування у професійному середовищі (Горюнова Л.В., 2006, с. 26).

У нашому розумінні професійна мобільність характеризує внутрішній (мотиваційно-інтелектуально-вольовий) потенціал особистості, що лежить в основі гнучкої орієнтації і діяльнісного реагування в динамічних умовах (як соціальних, так і суто професійних) відповідно до власних життєвих позицій; забезпечує готовність до змін і реалізацію цієї готовності у своїй життєдіяльності (готовність особистості до сучасного життя з його багатоаспектними чинниками вибору); детермінує професійну активність, суб'єктність,

творче ставлення до професійної діяльності, особистісного розвитку, що сприяє ефективному розв'язанню фахових проблем.

Зауважимо, проблема професійної мобільності — це, по суті, проблема розвитку і змін людських цінностей, їх сфери дій, конфліктів між новими і традиційними цінностями та шляхами їх подолання. При цьому суспільні зміни (як прогресивного, так і регресивного характеру) створюють нові умови, які одночасно й сприяють (чи навпаки) більш повній реалізації людиною самої себе, своїх можливостей, водночас вимагають адекватної оцінки реальної ситуації, уміння не тільки адаптуватися до цих нових динамічних умов, але й переорієнтуватися і переоцінити нові професійні реалії. У цьому контексті, на наш погляд, важливо звернути увагу на оригінальність позиції М. Чошанова (Чошанов М.А., 1998, с. 12), який, виводячи формулу компетентності сучасного спеціаліста, включає в якості її елементів мобільність знань, варіативність методу і критичність мислення, що дозволяє виокремити суттєву характеристику професійної мобільності — її незавершеність.

Термін «професійна незавершеність» уживає і В. Вершловський (Вершловський В.С., 1998, с. 26) при характеристиці компетентності мобільності, що акумулює самобутність педагога, унікальність його досвіду, постійне вдосконалення педагогічної діяльності, а також зміни суспільної свідомості й відносин, зміни змісту і методів викладання, якими фахівець має оволодіти, а цей процес не має меж. Безмежність самовдосконалення, багатство виборів дозволяють говорити і про незавершеність вияву професійної мобільності. Причому постійні зміни ринку праці, ускладнення професійних технологій, поза сумнівом, ведуть до розширення професійної компетентності й не можуть не впливати на стан самооцінки фахівця.

У центрі нашої уваги перебуває професійна мобільність майбутнього вчителя, що зумовлює розгляд специфіки його діяльності й мобільності, зумовлених індивідуальними особливостями особистості, її мотиваційно-інтелектуально-вольовим компонентом, педагогічним спілкуванням із різними соціальними групами, властивостями фахівця, гнучкої орієнтації і реагуванням на професійні ситуації, «маневруванням» у динамічних професійних умовах відповідно до компетенції та власної життєвої позиції.

Як відомо, педагогізація соціального середовища шляхом проникнення освітніх ідей, технологій і спеціалістів із педагогічною освітою у різні сфери соціального буття — явище достатньо розповсюджене. Це свідчить про потребу фахівців із педагогічною освітою, а отже, — професійно мобільних, оскільки специфіка діяльності вимагає від педагога мобільності, оволодіння такими якостями, як педагогічна реакція, цілеспрямованість, передбачення, прогнозування

з метою досягнення виховних цілей і попередження неуспішності учнів.

З огляду на специфіку педагогічної професії не можна не відзначити її значущість у розвитку і мобільності учнів, оскільки сама система освіти може розглядатися як «сходи» вертикального просування, а формуванню мобільності сприяє фахова діяльність учителя та умови його самоосвіти і саморозвитку (розгорнута мережа бібліотек, засоби масової інформації, теле-, відеокommунікації, Інтернет тощо) як специфічні види освітніх інституцій, важливі щаблі вертикальної освітньої циркуляції.

Принагідно зазначимо, що індивід, який рухається цими сходами, по суті, переходить від одного способу життя до іншого — учня — студента — спеціаліста-професіонала, тобто відбувається рух із однієї соціальної позиції в іншу, а означені інститути таким чином забезпечують кар'єру (верхню ступінь вертикальної мобільності) будь-якої особистості.

У цьому випадку мобільність педагога, як зауважує Г. Андреева (Андреева Г.М., 2000, с. 43), проявляється у забезпеченні нової системи відносин, стійкої позиції у новому соціальному просторі не тільки для себе особисто, але й для своїх вихованців. Саме педагог, наголошує науковець, є «реальним носієм» соціального світу в його новому змісті. Він, як професіонал, може коригувати певні педагогічні умови й певний рівень розвитку самосвідомості суб'єкта дії, забезпечуючи новий рівень вимог щодо свого «Я», формуючи «суб'єктивний образ навколишнього світу» і готовність до саморозвитку, до діалогу з іншими.

Професійна мобільність учителя проявляється в інтересі до процесів індивідуалізації й соціалізації із урахуванням змін загальної історичної ситуації, нових цілей і цінностей навчально-виховного процесу, що, вочевидь, засвідчує виключну роль означеної особистісно-професійної якості педагога у розв'язанні завдань гуманізації освіти. Обґрунтованість цієї позиції посилюється твердженням В. Онушкіна та Є. Огарьова про те, що «згідно з філософською та соціально-політичною доктриною, що проголошує благо людини як вищу мету освітньої діяльності, зміст освіти має забезпечити вільний і всебічний розвиток особистості, діяльну участь індивіда в житті суспільства. Це означає, що треба надавати можливість вільного вибору в навчальній діяльності, спонукати саморозвиток особистості, розвивати мобільність як якість особистості. При цьому професійна мобільність педагога виступає умовою розвитку мобільності школярів...» (Онушкін В.Г., Огарьов Є.І., 1995, с. 65).

Нам імпонує позиція О. Нікітіної (Нікітіна О.А., 2007) щодо акцентування на двоспрямованості професійної мобільності педагога — організаційної і соціальної, що, з одного боку, зумовлює розвиток внутрішньої позиції майбут-

нього вчителя, а з іншого — рух уперед, упровадження і розвиток новацій. Проектування освітнього середовища не можливе без мобільної, компетентної діяльності індивідів.

Сучасні зміни в освіті ведуть за собою реформування всієї педагогічної системи, відповідно мобілізуються інші професійні компетенції вчителя, актуалізуються інші цінності й нове бачення себе у професії. Майбутній педагог повинен уміти приймати рішення і відповідати за них, розвивати в собі не тільки професійно значущі якості, що мають поліпрофесійний, поліфункціональний характер, але й суб'єктивну готовність до неперервної самоосвіти, що дозволяє акцентувати на прогностичній функції професійної мобільності. Доречною і значущою вважаємо позицію П. Анохіна: чим ширшою буде мобілізація минулого досвіду, тим глибшим видається процес прогнозування саморозвитку (культурного, професійного, соціального), тим більшої енергетики потребує цей процес; саме в цьому і полягає одна із найважливіших характеристик професійної мобільності майбутнього вчителя: навчити рефлексії, прогнозуванню свого життя, розвинути волю щодо досягнення успіху (Анохін П.К., 1983, с. 260).

У контексті зазначеного звертаємо увагу на значущу роль рефлексії (від *латин.* reflexio — відображення, самоаналіз, роздуми людини над власним психічним станом) у професійній мобільності майбутнього вчителя, яка визначається як «здатність до аналізу, осмислення і конструювання смислоутворювальної ціннісної основи своєї діяльності, що базується на відображенні себе як суб'єкта діяльності, особистості й індивіда у системі суспільних відносин» (Бібік Н.М., 2002, с. 61) і породжує когнітивний (точніше метакогнітивний — М. Холодна) досвід, здатність планувати, передбачати й прогнозувати можливі зміни як у своїй життєдіяльності, так і у життєдіяльності вихованців. Саме від рефлексії залежить уміння мобілізувати себе, щоб вийти за межі ситуації і подолати соціально-особистісні, професійні труднощі. На основі рефлексії, спрямованої на пошук їх причин, майбутній педагог може керувати власною професійною діяльністю, зіставляти свої можливості й умови, що склалися у ситуації «ускладнення». Рефлексивний компонент виявляється також в умінні студента переосмислювати ставлення до власної діяльності, що виражається у побудові нових образів професійного «Я» («Я»-реальне, «Я»-майбутнє, «Я»-ідеальне). На наш погляд, ступінь усвідомлення динаміки професійних самозмін, здатність встановити відповідність між реальним та ідеальним професійними образами «Я» є головними показниками самоосмислення індивідуальних можливостей у досягненні образу «Я» професійно мобільного вчителя (Пріма Р.М., 2009, с. 52).

Висновки. Поза сумнівом, сьогодні зумовлює необхідність пошуку нових підходів до про-

фесійного виховання студентської молоді, особливо майбутніх учителів, вимагає підготовки таких фахівців, найголовнішими рисами яких є освіченість, комунікативна компетентність, самостійність, професійна мобільність, толерантність, висока духовність. Закономірно виникає необхідність зміни стратегічних, глобальних цілей педагогічної освіти, перенесення акценту зі знань спеціаліста на його людські, особистісні

якості, що постають водночас і як мета, і як засіб його підготовки до майбутньої професійної діяльності, виявлення при цьому психолого-педагогічних резервів особистісного розвитку майбутнього вчителя, мобільності як індивідуальної відповіді особистості на виклик динамічного світу. Саме з цим ми і пов'язуємо перспективи подальших наукових розвідок.

ДЖЕРЕЛА

1. Андреева Г.М. Психология социального познания : учеб. пособ. / Г.М. Андреева. — М. : Аспект-Пресс, 2000. — 288 с.
2. Анохин П.К. О творческом процессе с точки зрения физиологии / П.К. Анохин // Художественное творчество: вопросы комплексного изучения. — Л. : Наука, 1983. — С. 259–262.
3. Бібік Н.М. Проблеми професійного вдосконалення вчителів початкових класів / Н.М. Бібік // Післядипломна освіта в Україні. — 2002. — № 2. — С. 61–62.
4. Вершловский В.С. Социально-педагогические проблемы управления современной школой / В.С. Вершловский // Материалы научно-практической конференции «Непрерывное образование педагога: вероятностный прогноз и новые проекты». — СПб., 1998. — С. 24–28.
5. Горюнова Л.В. Профессиональная мобильность специалиста как проблема развивающегося образования России / Л.В. Горюнова. — Ростов-на-Дону, 2006. — 23 с.
6. Карелова Р.А. Компоненты и критерии оценки развития профессиональной мобильности у студентов колледжа // Интернет-журнал «Науковедение» — Т. 7, № 5 (2015). — Режим доступа : <http://naukovedenie.ru/PDF/160PVN515.pdf>. — DOI: 10.15862/160PVN515
7. Коваліско Н.В. Трудова мобільність в умовах регіонального ринку праці : дис. ... канд. соціолог. наук : спец. 22.00.07 «Соціологія управління» / Коваліско Наталія Володимирівна. — Львів, 1999. — 184 с.
8. Кугель С.А. Профессиональная мобильность в науке / С.А. Кугель. — М. : Мысль, 1983. — 256 с.
9. Никитина Е.А. Педагогические условия формирования мобильности будущего педагога : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики и образования» / Никитина Елена Александровна. — Иркутск, 2007. — 224 с.
10. Онушкин В.Г. Образование взрослых: междисциплинарный словарь терминологии / В.Г. Онушкин, Е.И. Огарев. — СПб. ; Воронеж, 1995. — 232 с.
11. Пріма Р.М. Формування професійної мобільності майбутнього вчителя початкових класів: теорія і практика : монографія / Р.М. Пріма. — Дніпропетровськ : ІМА-прес. — 2009. — 367 с.
12. Чошанов М.А. Дидактическое конструирование гибкой технологии обучения / М.А. Чошанов // Педагогика. — 1998. — № 2. — С. 9–15.

REFERENCES

1. Andreieva G.M. Psihologija sotsialnogo poznanija [Psychology of Social Cognition] : ucheb. posob. / G.M. Andreieva. — M. : Aspekt-Press, 2000. — 288 s. (Russian).
2. Anokhin P.K. O tvorcheskom protsesse s tochki zrenija fiziologii [About Creative Process from Point of View of Physiology] / P.K. Anokhin // Khudozhestvennoie tvorcestvo: voprosy kompleksnogo izuchenija. — L. : Nauka, 1983. — S. 259–262 (Russian).
3. Bibik N.M. Problemy profesiinoho vdoskonalennia vchyteliv pochatkovykh klasiv [Problems of Professional Development of Primary School Teachers] / N.M. Bibik // Pislidyplomna osvita v Ukraini. — 2002. — № 2. — S. 61–62 (Ukrainian).
4. Vershlovskii V.S. Sotsialno-pedagogicheskie problemy upravlenija sovremennoi shkoloj [Socio-pedagogical Problems of Management of Modern School] / V.S. Vershlovskii // Materialy nauchno-prakticheskoi konferentsii «Neprreryvnoie obrazovaniie pedagoga: veroiatnostnyi prognoz i novyie proekty». — SPb., 1998. — S. 24–28 (Russian).
5. Goriunova L.V. Professionalnaia mobilnost spetsialista kak problema razvivaiushegosia obrazovaniia Rossii [Professional Mobility of Specialist as Problem of Developing Education in Russia] / L.V. Goriunova. — Rostov-na-Donu, 2006. — 23 s. (Russian).
6. Karelova R.A. Komponenty i kriterii otsenki razvitiia professionalnoi mobilnosti u studentov kolledzha [Components and Criteria of Evaluation of Development of Professional Mobility of College Students] /

- R.A. Karelova // Internet-zhurnal «naukovedeniie». — Т. 7, № 5 (2015). — Режим доступа : <http://naukovedenie.ru/PDF/160PVN515.pdf>. — DOI: 10.15862/160PVN515 (Russian).
7. Kovalisko N.V. Trudova mobilnist v umovakh rehionalnoho rynku pratsi [Labour Mobility in Regional Labour Market] : dys. ... kand. sotsioloh. nauk : spets. 22.00.07 «Sotsiologhiia upravlinnia» / Kovalisko Nataliia Volodymyrivna. — Lviv, 1999. — 184 s. (Ukrainian).
8. Kugel S.A. Professionalnaia mobilnost v nauke [Professional Mobility in Science] / S.A. Kugel. — М. : Mysl, 1983. — 256 s. (Russian).
9. Nikitina Ye.A. Pedagogicheskie usloviia formirovaniia mobilnosti buduschego pedagoga [Pedagogical Conditions of Formation Mobility of Future teacher] : dis. ... kand. ped. nauk : spets. 13.00.01 «Obschaia pedagogika, istoriia pedagogiki i obrazovaniia» / Nikitina Elena Aleksandrovna. — Irkutsk, 2007. — 224 s. (Russian).
10. Onushkin V.G. Obrazovanie vzroslykh: mezhdistsiplinarnyi slovar terminologii [Adult Education: Interdisciplinary Dictionary] / V.G. Onushkin, Ye.I. Ogarev. — SPb. ; Voronezh, 1995. — 232 s. (Russian).
11. Prima R.M. Formuvannia profesiinoi mobilnosti maibutnoho vchytelia pochatkovykh klasiv: teoriia i praktyka [Formation of Professional Mobility of Future Teachers of Elementary School: Theory and Practice] : monohrafiia / R.M. Prima. — Dnipropetrovsk : IMA-pres. — 2009. — 367 s. (Ukrainian).
12. Choshanov M.A. Didakticheskoie konstruirovaniie gibkoi tekhnologii obucheniiia [Didactic Design of Flexible Training Technology] / M.A. Choshanov // Pedagogika. — 1998. — № 2. — S. 9–15 (Russian).

Прима Р.Н.

ФОРМИРОВАНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ МОБИЛЬНОСТИ БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ: ВЕКТОРЫ НАУЧНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ

В статье освещаются научные позиции по актуализации проблемы формирования мобильности, многомерности ее исследований. Особое внимание уделено особенностям профессиональной мобильности в педагогической сфере, обусловленным спецификой профессиональной деятельности, целесообразности рассмотрения ее как компонента социальной мобильности. Для глубины научного анализа и практической реализации исследуемого процесса акцент ставится на необходимости классификации мобильности, двонаправленности профессиональной мобильности, универсальности этого интегративного образования, его незавершенности, исключительной роли профессиональной мобильности как личностно-профессионального качества педагога в решении задач гуманизации образования, мобилизации профессиональных компетенций, прогнозирования саморазвития будущего учителя.

Ключевые слова: адаптивность, будущий учитель, интегративное личностно-профессиональное качество, компетенция, мобильность, профессиональная мобильность, профессионально-педагогическая мобильность, саморазвитие, социальная мобильность.

Prima R.M.

THE FORMATION OF PROFESSIONAL MOBILITY OF FUTURE TEACHERS: THE VECTORS OF RESEARCH

The article highlights scientific views on actualization of problems of mobility formation, multidimensionality of its research. It focuses on society's interest in such specialist who is able to think independently and to solve various problems, to apply knowledge obtained in the learning process; possesses critical and creative thinking that is formed in the process of education; acquires new knowledge, is able for self-learning, self-education, and adaptability.

The characteristics of professional mobility are analyzed in teaching profession due to the specifics of professional activity, it is advisable to consider it as a component of social mobility.

For in-depth scientific analysis and practical implementation of the investigated process, it is necessary to classify mobility that gives the opportunity to arrange different transitions from a single position, to perform them as a separate manifestation of general process of professional and pedagogical mobility, to define what type of mobility provides implementation of different social functions, two approaches to professional mobility of the teacher — organizational and social — that determines the development of the internal position of a future teacher, the way forward, the introduction and development of innovations, the universality of this integrative education, its incompleteness, an exclusive role of the professional mobility as the personal and professional qualities of a teacher in solving the problems of humanization of education, mobilization of professional competence, prediction of future teacher's self-development.

Nowadays it is necessary to search new approaches to professional education of students, future teachers in particular, to require training of such professionals, whose most important features are knowledge, communicative competence, independence, professional mobility, tolerance, and high spirituality.

Key words: adaptability, future teacher, integrative personal-professional quality, competency, mobility, professional mobility, professional and pedagogical mobility, self-development, social mobility.

Стаття надійшла до редакції 08.02.2016

Прийнято до друку 10.02.2016